

a tool for managing the financial security of dairy enterprises / Ya. Mulyk // Bulletin of the Zhytomyr State Technological University. Series: Economic Sciences. - 2015. - № 2. - P. 283–291.

4. G. Savitskaya Comprehensive analysis of business activity of the enterprise: a textbook. 6th ed. recycling. and ext. Moscow: infra-M, 2013. 607 p.

5. Shepka V., Matyash O. Financial stability of the enterprise: essence and factors of influence. Economy and society. 2017. № 12. P. 649–655.

6. Bezugla T. "Economic Sustainability" and "Financial Sustainability" / T. Bezugla // Young Scientist. - 2014. - № 3 (06). - P. 32-34.

7. Kulakova C., Kasminina K. Risk resistance of an enterprise as a precondition for its development: essence and indicators of determination. Agro-world. 2017. № 12. P. 42–47.

8. Shablista L. Financial stability of the enterprise: the essence and methods of assessment /

Economics and Forecasting. 2006. № 2. P. 46-57.

9. Protsenko Y. Methodological approach to determination and evaluation of financial stability of the enterprise. Scientific research works of the Institute. 2017. №. 1. P. 122–130.

10. Kotlyar M. Estimation of financial stability of the enterprise on the basis of analytical coefficients / Finance of Ukraine. –2005 – № 1. –P. 113–117.

11. Mayboroda A., Kosareva I., Karanda O. Conceptual bases of enterprise solvency management. Young. 2017. T. 43. № 3. P. 793–797.

12. Boretskaya N. Increasing financial stability of enterprises in modern conditions [Electronic resource] / Business Navigator. - 2018. - Vip. 6. P. 73-77.

13. Kharchenko Yu. Modeling the financial stability of an industrial enterprise [Electronic resource] / Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Economics and Management. - 2019. - Vip. 36. P. 199-207.

НЕПРАЦЮЮЧІ ДОВГОСТОРОВОКІ БАНКІВСЬКІ КРЕДИТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

Корпанюк Т.М.

*к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки
Вінницький національний аграрний університет*

Довгань П.О.

аспірант

Вінницький національний аграрний університет

NON-PERFORMANCE LONG-TERM BANKING LOANS IN UKRAINE: ACCOUNTING AND ANALYSIS PROBLEMS

Korpaniuk T.

PhD in Economics,

*Associate professor of Accounting and Taxation Department in Economics
Vinnytsia National Agrarian University*

Dovhan P.

Graduate student

Vinnytsia National Agrarian University

Анотація

У статті виокремлено з загальної проблематики забезпечення безперервності відтворювального процесу в економіці України за допомогою довгострокового банківського кредитування та актуалізовано проблему удосконалення обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в країні. Важливість вирішення даної проблеми обумовлюється вагомістю даної групи кредитів в кредитних портфелях українських банків за поточної, кризової економічної ситуації в Україні, що суттєво відображається на рівні ставок кредитування в країні, які є високими, умовах видачі кредитів та критеріях оцінки позичальників, що стримує потенціал кредитного ринку як джерела фінансування розвитку суб'єктів економіки країни. В статті концентрується увага на обліковому аспекті даної проблеми, визначаючи необхідність розвитку та удосконалення системи обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків в Україні, в тому числі на основі прогресивного європейського досвіду, що сприятиме більш адекватній та об'єктивній оцінці масштабів проблеми непогашення кредитів та динаміки змін у системі довгострокового кредитування країни. Метою статті визначено аналіз поточного стану та тенденцій у методології та практиці обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні, а також формулювання напрямків вдосконалення даної методології та практики. Сформовано напрями удосконалення системи обліку непрацюючих довгострокових кредитів в українських банках.

Abstract

The research paper outlines general problems of ensuring the continuity of the reproductive process in the Ukrainian economy with the help of long-term bank lending and the problem of improving the accounting of non-performing long-term bank loans in the country was formulated as urgent. The importance of solving this problem

is conditioned by the significance of this group of loans in the loan portfolios of Ukrainian banks in the current crisis economic situation in Ukraine, which is significantly reflected on the level of lending rates in the country, being high, on the terms of issuing loans and criteria for assessing borrowers, that holds back the potential of the credit market as a source of financing for the development of economic entities in the country. The research paper focuses on the accounting aspect of this problem, identifying the need for the development and improvement of the accounting system of non-performing long-term bank loans in Ukraine, including on the basis of advanced European experience, which will contribute to a more adequate and objective assessment of scale of the problem of loan repayment and the dynamics of changes in the system of long-term lending in the country. The objective of the research paper is to analyze the current state and trends in the methodology and practice of accounting non-performing long-term bank loans in Ukraine, as well as formulate and substantiate directions for improving this methodology and practice. The ways of improvement of the accounting system of non-performing long-term loans in Ukrainian banks were formed.

Ключові слова: довгострокові кредити банків, непрацюючі кредити, позики, облік, контроль, проблемні кредити, кредитний ризик.

Keywords: long-term bank loans, non-performing loans, loans, accounting, control, troubled loans, credit risk.

Постановка проблеми. Повноцінність та своєчасність задоволення потреб економічних агентів у фінансуванні функціонування та розвитку діяльності є важливою функцією банківської системи країни. Успішність реалізації даної функції пов'язана з вирішенням проблем обліку та контролю банківських кредитів, зокрема – довгострокових кредитів, до яких згідно світової практики відносяться кредити з терміном погашення понад один рік.

Особливо актуальною дана проблема є для країн, що на даний момент відчувають суттєві економічні труднощі зі стимулюванням економічного зростання на рівні країни, коли банківські кредити можуть стати пріоритетним джерелом стимулювання економічного розвитку, що, в свою чергу, породжує необхідність ефективної організації їх обліку та контролю. Однією з таких країн, для яких довгострокове банківське кредитування може стати, поряд із закордонними інвестиціями та активною приватизацією державного майна, Україна. Дана країна на даний момент визначилась з напрямком свого розвитку – орієнтацією на євроінтеграцією (про що свідчить підписання та імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), що водночас не лише відкриває широкі можливості для розвитку, але й є суттєвим викликом для фінансового регулятора країни (Національного банку України), власників та керівників банків стосовно ефективності фінансових операцій, їх регулювання та обліку, що є важливим фактором ефективності забезпечення суб'єктів економіки країни довгостроковими кредитними ресурсами.

Однією з найбільш нагальних проблем у вітчизняній банківській практиці є облік непрацюючих довгострокових банківських кредитів. Вона важлива через те, що дана група кредитів є досить вагомою саме в економіках, що відчувають значні складності, знаходяться на кризовому етапі, але значна частка даних кредитів суттєво негативно відображається на рівні ставок кредитування (вони є високими, через необхідність компенсації збитків банків за такими кредитами), на умовах видачі кредитів, критеріях оцінки позичальника. Ця проблема потребує суттєвого і комплексного розгляду з пози-

ції управління на макро-, мезо- та мікрорівні. Водночас, в даній роботі передбачається концентрувати увагу на обліковому аспекті даної проблеми, актуалізуючи необхідність розвитку та удосконалення системи обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків в Україні, в тому числі на основі прогресивного європейського досвіду (в контексті процесів євроінтеграції), що сприятиме більш адекватній та об'єктивній оцінці масштабів проблеми непогашення кредитів та динаміки змін у системі довгострокового кредитування країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звертаючись до наукової літератури, в якій висвітлена актуалізована в даній статті проблематика, слід звернути увагу на дослідження, присвячені проблемі ранжування позичальників у кредитних рейтингах в системі управління взаємовідносинами кредитор-позичальник. Зокрема, дана проблема висвітлена відомими визнаними вченими світового рівня Дж. Сінкі, Ф. Найтом, П. Роузом, І. Шарпом та ін. Серед вітчизняних дослідників слід особливо відзначити роботи В. Шелудько, Л. Долінського, Г. Азаренкової, О. Беленкової, О. Васюренка, В. Вітлінського, Н. Внукової, Н. Волик, Р. Герасименко, В. Глушенка, І. Івченка, А. Камінського, А. Ковальова, Л. Примостки, Н. Притули, О. Юркевича, присвячені проблематиці, окресленої в даній статті.

В роботах сучасних авторів поставлено питання щодо формування та розвитку систем обліку кредитних ризиків у діяльності банків-кредиторів [1,2], де принципове значення з точки зору механізму мінімізації даних ризиків відводиться обліку непрацюючих (проблемних, прострочених) кредитів банків [3,4].

Значна кількість наукових праць присвячена проблемам ранжування кредитів за ступенем потенціалу їх погашення (ризикованістю) [5], ранжування позичальників, а також проблемам розвитку методології оцінки величини та динаміки непрацюючих кредитів банків на основі наявної у розпорядженні банку інформації від позичальників та з інших джерел [6]. Водночас, подальших наукових розробок потребує питання обґрунтування залежності міжвіднесенням кредиту до непрацюючого за певними ознаками та відповідного обліку такого кредиту при формуванні взаємовідносин між банками

й позичальниками, та процесів формування величини ставок за кредитами в банківському кредитуванні [7,8].

Зважаючи на значну увагу фахівців до проблем управління кредитною діяльністю банків, особливої актуальності для України ці питання набувають в сучасних умовах поглиблення інтеграційних процесів, які характеризуються загостренням конкурентної боротьби, в тому числі і на ринках кредитних ресурсів, капіталу, інвестицій. Це вимагає пошуку напрямків підвищення ефективності кредитної діяльності банків в країнах з перехідною економікою, таких як Україна. В основі конкурентоспроможності українських банків в означеній сфері лежить рівень ставок за кредитами, умови кредитування, підходи до ранжування позичальників, що значною мірою обумовлюється об'єктивністю та оперативністю обліку непрацюючих кредитів банку, що й визначає рівень переваг конкретного банку над конкурентами.

Вказані обставини обумовили актуальність даної статті, метою якої є аналіз поточного стану та тенденцій у методології та практиці обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні, а також формулювання та обґрунтування способів вдосконалення даної методології та практики.

Досягнення зазначеної мети пов'язано з вирішенням завдань:

- обґрунтування значення фактору непрацюючих кредитів в формуванні системи обліку довгострокових кредитів банків на основі ретроспективних даних про діяльність українських банків;

- аналізу поточного стану та змін у системі обліку непрацюючих кредитів банків України;

- відбору найбільш ефективних з наявних методичних розробок та практик для удосконалення систем обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків України;

- розробки науково-методичних і практичних положень щодо структурування систем обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків України, вибору напрямків вдосконалення процесу управління непрацюючими кредитами;

- формулювання та обґрунтування способів вдосконалення методології та практики обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні.

Результати досліджень, викладених в статті, мають бути спрямовані в першу чергу на вирішення проблеми управління непрацюючими кредитами в умовах України через удосконалення системи обліку цих кредитів, з огляду на специфіку довгострокового кредитування даної країни на поточний момент, так як до цього дослідження ці питання в науковому світі вирішені були.

У роботі знайшли достатнє відображення наукові розробки та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку методології та прак-

тики обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні, чинні законодавчі та нормативні документи.

У процесі дослідження, при вирішенні завдань формулювання та обґрунтування способів вдосконалення методології та практики обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні, використовувався відбір методом порівняння елементів системи обліку непрацюючих кредитів з наявного доробку теорії та практики для удосконалення систем обліку непрацюючих кредитів в українських банках.

Методичні підходи щодо ідентифікації непрацюючих кредитів банків позичальників базуються на використанні певних методів та математичних моделей з групи класифікаційних моделей [14]. Відповідно до даних моделей, в залежності від категорії кредитів, що встановлюється за допомогою сукупності розрахованих показників, оцінюється їх можливість погашення та обслуговування. Надалі кредити відносяться до непрацюючих та розглядаються з урахуванням характеристики устанавленого кредитного рейтингу в процесі встановлення вартості кредитів.

Стосовно висвітлення методології визначення «проблемних активів», в закордонному науковому доробку виділяються три основні підходи для категоризації проблемних активів: бухгалтерський (impaired/non-impaired), згідно з яким довгостроковий кредит не має можливості бути поверненим у випадку, якщо існують об'єктивні свідчення появи втрат, із визначенням знецінення кредиту з урахуванням наявності застави; пруденційний (defaulted asset/loan), згідно з яким за боржником визнається неплатоспроможність у разі прострочення виплати сплат за кредитом більш ніж на 90 днів та (або) низької ймовірності виконання зобов'язань у повному обсязі без реалізації забезпечення; статистичної звітності, що визначає непрацюючим кредитом весь обсяг знеціненої заборгованості з простроченням більш ніж 90 днів та ознаками низької ймовірності виконання зобов'язань без реалізації забезпечення (незалежно від термінів прострочення).

Найбільш повним джерелом даних стосовно непрацюючих кредитів в розрізі країн є Індикатори фінансової стійкості МВФ (FSI) [20];

Сучасні умови діяльності українських банків в сфері довгострокового кредитування характеризуються недостатнім рівнем задоволення потреб економічних суб'єктів країни (підприємств, підприємців) у обсягах позичкового капіталу. З одного боку це обумовлено об'єктивними причинами:

- обмеженості доходів домогосподарств;
- недостатньої ефективності економіки;
- відтоку капіталу з країни;
- наявності значних обсягів готівкових коштів у населення та бізнесу поза банківською системою;
- значній частці (за окремими даними від 35 до 60% від реального ВВП) тіньової економіки.

З іншого боку, існує проблема застосування недостатньо ефективних методів управління процесами кредитування, аналізу та контролю даних процесів з боку не лише держави, але й керівництва банків.

Дані статистики свідчать про більш відчутне зростання витрат банків (на 92,94%) порівняно зі зростанням доходів (на 33,35%) за період 2012-2019 рр. Внаслідок цього сумарний чистий збиток банків за аналізований період збільшився з 38 млрд. грн. до 159 млрд. [21]

Отже, банківська система України, яка мала б стати локомотивом розвитку економіки, джерелом поповнення ресурсної бази економічного зростання, є в цілому збитковою, й дана ситуація має тенденцію до погіршення. Вона була несприятливою вже після світової економічної кризи 2008 року яка дуже негативно відобразилась на банківській системі країни. Попри відносного відновлення в 2012-2013 рр., під впливом економічної кризи 2014 року, що обумовлена внутрішньоекономічними структурними та об'єктивними зовнішніми (російська агресія на Сході країни та анексія Криму) чинниками, ситуація все більш загострилась.

Очевидним є зменшення різниці між розміром процентних доходів та витрат банків протягом останніх років, що є фактором негативного впливу на прибутковість банків та обумовлюється неефек-

тивністю кредитування. За цих умов в Україні склалась ситуація, коли домінуючим стало короткострокове кредитування і зовсім низькою – частка середньо- і особливо довгострокових кредитів. Так, в Україні наразі довгостроковий кредит здебільшого використовується для покриття дефіциту оборотного капіталу, дуже слабким також є його вплив на стимулювання економічної активності економічних суб'єктів, збільшення їх ресурсної бази (попри те, що саме це має бути його основною функцією).

Вказана ситуація багато в чому пояснюється високим рівнем ставок за кредитами, внаслідок чого кредитування для підприємств (особливо довгострокове) є надто дорогим в обслуговуванні, тому – неприйнятним джерелом ресурсів для розвитку [23]. Водночас, стосовно кредитування підприємств [24], прослідковується тенденція зниження протягом останніх трьох років ставок за кредитами, що є в цілому позитивним моментом.

Ситуація, що склалася, не відповідає потребам економічних суб'єктів країни й потребує розробки системи заходів, що б забезпечила стимулювання довгострокового кредитування задля повноцінного задоволення економічних агентів позиковим капіталом. Як підсумок, в якості основних причин низької активності українських банків на ринку довгострокового кредитування економічних суб'єктів країни можна виділити наступні (рис. 1):

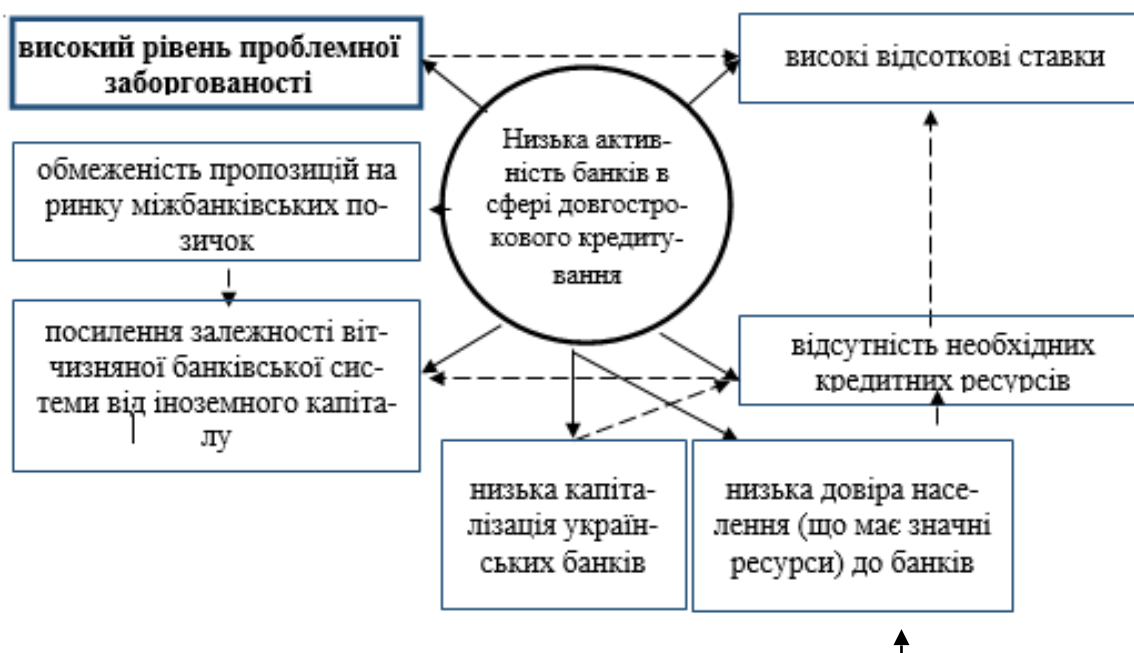

Рис. 1. Основні причини низької активності українських банків на ринку довгострокового кредитування економічних суб'єктів країни

Як видно з рис. 1. однією з базових проблем розвитку довгострокового кредитування в країні є високий рівень проблемної заборгованості, що, своєю чергою, відображається на рівні ставок за кредитами, які пропонуються українськими банками на ринку.

Проблемну заборгованість складають недіючі кредити (nonperforming loans (NPL), які, згідно з визначенням МВФ [25], являють собою сумнівні та безнадійні до повернення кредити.

Згідно з рекомендаціями МВФ [26], кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені:

- 1) на три місяці (90 днів) або більше;

2) менше ніж на 90 днів, проте відповідно до національних норм наглядно вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним».

Якщо кредит був кваліфікований як недіючий, він повинен залишатись у цій категорії до списання або отримання виплат.

До непрацюючих кредитів також відноситься загальний обсяг заборгованості за ними, а не лише прострочена сума.

В європейській банківській практиці вживається також термін «непрацююча заборгованість», що використовується для цілей регуляторної звітності, діагностики активів та стрес-тестування, до використання у внутрішньому управлінні ризиками та публічній звітності [27].

З 30 червня 2016 року у зв'язку із набуттям чинності Постанови Національного банку України № 351 [28] відбулись зміни до категоризації активів банків. Даною постановою визначено безумовні ознаки дефолту (п. 165 Постанови). При цьому віднесення активу до категорії непрацюючих не залежить від наявності застави. Наявність застави впливає на розмір резервів (відповідно до правил МСФЗ) та кредитного ризику (відповідно до Постанови № 351), проте не береться до уваги для цілей категоризації активу як працюючого чи непрацюючого.

В контексті впровадження положень постанови НБУ №351 та імплементації міжнародної практики визнання непрацюючих кредитів, в Україні в останній рік вже відбулись та відбуваються суттєві зміни в системі обліку проблемної заборгованості за банківськими кредитами. Так, серед тенденцій у методології та практиці визначення та обліку непрацюючих кредитів в Україні слід виділити:

– Запровадження власне поняття «непрацюючі активи/кредити», що є максимально близьким до загальноприйнятого у світовій практиці поняття “non-performing exposures / loans” (NPE/NPL). Раніше, з 01.01.2012 по 01.02.2017 вживалось поняття «Негативно класифіковані активи/кредити» відповідно до [29,30].

– Встановлення чітких критеріїв визнання кредитів непрацюючими (відповідно до світової практики), до яких відносяться кредити, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників), або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення [31]. Раніше до негативно класифікованих потрапляли усі активи/кредити, за якими прострочка перевищувала 90 днів та окремі активи/кредити із прострочкою від 30 днів та низьким фінансовим класом контрагента [32,33].

– Якщо раніше історичні дані за часткою проблемних кредитів базувалися на балансових та позабалансових активах, а отже, значні обсяги відкличних зобов'язань з кредитування (позабаланс), суттєво впливали на частку проблемних кредитів, занижуючи її. Тепер ключовий показник NPL базуватиметься лише на балансових показниках банку.

– Як наслідок – зафіксовано значний приріст частки NPL банків у лютому 2017 року (перше статистичне спостереження на основі нової методології), що пояснюється переважно визнанням непрацюючих кредитів Приватбанком після націоналізації (15.1%). Решта приросту (2.1%) пояснюється зміною підходу до методології категоризації та виключенням позабалансу з розрахунку (7.4%).

Нова практика передбачає ідентичність понять «дефолтний» та «непрацюючий» актив.

Таким чином, в системі обліку непрацюючих кредитів банків України окреслено та впроваджується максимальна гармонізація із міжнародними стандартами (в т.ч. з індикаторами фінансової стійкості МВФ) на відміну від поширеної до 2017 року національної класифікації активів/кредитів банків, що надавала лише часткову, обмежену співставність із міжнародними стандартами, неприйнятну для умов дії в європейському інтеграційному просторі українських економічних суб'єктів та банків.

Говорячи про перспективи подальшого розвитку системи обліку непрацюючих кредитів слід відзначити, що узгодження вітчизняної методології обліку непрацюючих кредитів зі стандартами Євросоюзу має бути продовжене, і ключовим етапом в цьому контексті є перехід вітчизняних банків на європейські стандарти звітності IFRS 9. Водночас, суттєвим кроком, що полегшуватиме перехід вітчизняних банків на ці стандарти, вже є впровадження Постанови Національного банку України №351 (де суттєво гармонізовано статистику NPE/NPL з європейською практикою).

Визначення частки непрацюючих кредитів банку відіграє важливу роль у функціонуванні фінансової системи розвинутих країн світу. Основною метою даного процесу є зменшення асиметрії інформації між кредиторами та позичальниками [34]. При цьому зміна частки непрацюючих кредитів в бік її зниження може впливати на зниження вартості позикового капіталу, і навпаки – зростання частки непрацюючих кредитів та їх обсягів є підставою для перегляду вартості кредиту, на який банк розраховує.

Зважаючи на те, що частка непрацюючих кредитів банку є відображенням, як було зазначено вище, рівня кредитного [35], доцільно при дослідженні проблематики врахування кредитного ризику в процесі ціноутворення на основі частки непрацюючих кредитів конкретного банку чітко ідентифікувати його джерела-фактори (предмети, явища, процеси).

В цьому сенсі саме показник частки непрацюючих кредитів банку може бути інструментом для встановлення додаткової плати за відповідний кредитний ризик, яка має враховуватись при визначенні вартості кредитів. Це можливо передусім завдяки тому, що фактори кредитного ризику в значній мірі збігається з факторами, які оцінюються в процесі віднесення кредитів до непрацюючих за прийнятою процедурою. А саме, вивчається здатність позичальника в довгостроковій перспективі ефективно сплачувати борги та, при віднесенні кон-

кредитного кредиту до непрацюючих, віднесення позичальника, що його отримав до *спекулятивної групи позичальників*, що мають рейтинг з більшим ризиком, які в довшій перспективі можуть мати непевні перспективи щодо доходів, погану якість активів, а також ризик збитковості та неплатоспроможності. Або до *групи складних кредитів, що характеризує позичальників як таких, у яких виявлено однозначні ознаки існуючих проблем з обслуговування заборгованості, або зафіксовано ситуацію, що визначається як випадок невиконання зобов'язань за кредитами, так званого дефолту.*

Ідентифікація непрацюючого довгострокового банківського кредиту, аналіз потенціалу зміни кре-

дитного ризику при можливій зміні позицій позичальника є важливими чинниками обмеження кредитного ризику банку. Одним з найбільш дієвих інструментів, що використовується кредитором для компенсації потенційної зміни рівня ризиків відносно позичальника, є коригування вартості залученого капіталу (ціна банківських кредитів, відсоткова ставка за новими випусками облігацій тощо).

Грунтуючись на результатах аналізу поточного стану, наявних здобутків та тенденцій у зміні системи обліку непрацюючих довгострокових кредитів банку в Україні, доцільно рекомендувати наступні напрямки удосконалення вказаної системи (рис. 2):

Ключові напрямки удосконалення методології та практики обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків в Україні

- Переорієнтація менеджменту банків до організації обліку непрацюючих довгострокових кредитів відповідно до нових умов ринку і перехід на принципи та методи обліку, які орієнтують на збільшення обсягів кредитування в умовах зменшення відсоткових ставок і зменшення кредитного ризику
- Удосконалення механізмів управління кредитними ризиками, важливою інформаційною складовою яких мають стати дані стосовно обсягів непрацюючих довгострокових кредитів банку, їх частки в загальній сумі кредитів та динаміки її зміни, в кінцевому підсумку – запровадження ефективних систем оцінки кредитних ризиків та підвищення ефективності кредитної діяльності шляхом оптимізації обліково-контрольно-аналітичної діяльності банку
- Поширення практики врахування в процесі визначення ціни кредиту для конкретного позичальника його кредитної історії. Для цього – запровадження системи обміну внутрішньобанківською та міжбанківською інформацією стосовно фактів неплатоспроможності та пов'язаності конкретних позичальників з непрацюючими банківськими кредитами. Це сприятиме: поліпшенню обґрунтування видачі кредитів, формуванню чітких та структурованих вимог до забезпечення надання кредитів за конкретними рівнями ставок; виявити найбільш ризикових позичальників і сформулювати додаткові вимоги до роботи з ними; більш об'єктивно оцінити можливі втрати для кредиторів, пов'язані з неповерненням кредитів, і, як наслідок – забезпечити мінімізацію обсягів непрацюючих довгострокових кредитів банку

Рис. 2. Напрямки удосконалення методології та практики обліку непрацюючих довгострокових банківських кредитів в Україні

Специфіка формування та управління ефективної системи довгострокового кредитування банку визначається вибором певних елементів цієї системи (підходів, методів, функцій, факторів), а також їх комбінацією, які, комплексно взаємодіючи, сприяють, з одного боку – реалізації цілей кредитора з отримання вигід від кредитної діяльності, мінімізації та належної компенсації ризиків такої діяльності, з іншого – втіленню цілей позичальника з отримання довгострокових кредитних ресурсів для розвитку діяльності за прийнятною відсотковою ставкою.

В умовах існування економічних суперечнос-

тей та проблем, що характеризують українську банківську систему як неефективну порівняно з системами країн з розвиненою економікою, однією з умов підвищення її ефективності та розвитку має стати оптимізація процесу використання наявної ресурсної бази банків як на рівні банківської системи країни, так і на рівні конкретних банків. І якщо на рівні країни за останні роки відбуваються певні зрушення, ініційовані Національним банком України та урядом країни, які мають на меті сприяння формуванню конкурентного середовища в банківській сфері, формовані ефективними, стабільними та прозорими банками, а саме: зменшення кількості банків (виведення з ринку неплатоспроможних та

орієнтованих на забезпечення олігархічних інтересів), посилення вимог до якості їх капіталу та активів. На рівні конкретного банку за цих умов мають вживатись дієві заходи щодо забезпечення зростання ресурсної бази банків, розширення асортименту банківських продуктів, насамперед у сфері довгострокового кредитування, що має стати способом отримання стабільних прибутків банку та джерелом інвестування розвитку економічних суб'єктів країни.

Висновки. Означена проблема висвітлена в даній статті, визначено проблеми та перспективи удосконалення системи обліку довгострокових кредитів банку, водночас, дискусійним є питання стосовно того, хто саме має стати ключовим ініціатором змін у даній системі обліку. З одного боку вони ініціюються НБУ відповідно до євроінтеграційних устремлень країни та практики перейняття досвіду розвинених країн. З іншого – саме керівництво та власники банків мають бути зацікавленими в адекватній оцінці структури власних активів та пасивів. За цих обставин, отримуючи певні інструкції щодо обліку (зокрема, наприклад, у реформаторській Постанові НБУ №351), банк отримує обліковий інструмент, за його допомогою обчислює значення величини та частки непрацюючих кредитів (яке використовується в системі фінансової звітності та надається НБУ), і надалі має сформувати певний управлінський інструмент реагування на те чи інше значення, певні зміни у рівні та частці непрацюючих кредитів. Це дозволить банкові сформувати власну цінову політику, цінову стратегію стосовно довгострокового кредитування та роботи з позичальниками, скоригувати ресурсну базу та сформулювати заходи щодо мінімізації кредитних ризиків.

В цьому контексті саме управлінський, мікро-економічний аспект автори статті вважають принципово важливим, з огляду на те, що сам факт встановлення величини чи частки непрацюючих активів банку ще не є способом забезпечення успіху банку, але інструкції, моделі, способи, інструменти, варіанти дій як реакція на зміни у величині та структурі непрацюючих кредитів банків визначають можливості розвитку довгострокового кредитування банків.

Значною мірою вказаний, управлінський аспект проблеми, тісно пов'язаний також з проблематикою аналізу та контролю, визначає перспективи подальших розвідок у даному напрямку, проте основою вказаних, перспективних досліджень має стати якісна, стандартизована, заснована на прогресивному міжнародному досвіді, систем обліку непрацюючих довгострокових кредитів банку.

В даній статті актуалізовано проблематику організації об'єктивного обліку непрацюючих довгострокових кредитів банків в Україні, з урахуванням поточних проблем економіки, банківської системи країни, тенденцій у розвитку методичного забезпечення даного процесу. В ході дослідження проаналізовано стан та зміни у системі обліку непрацюючих кредитів банків України.

Виявлено, що за поточних умов актуальним є використання європейського досвіду в даній сфері,

визначено, що значною мірою даний досвід вже переймається, що ініційовано Національним банком України (Постанова №351).

Проаналізовано результати обліку непрацюючих кредитів банку, отримані за використання оновленої облікової методології. Визначено значну частку непрацюючих кредитів, особливо у державних банках країни (за рахунок включення до державних націоналізованого в кінці 2016 року КБ «Приватбанк», який мав і має дотепер дуже суттєві проблеми з погашенням проблемної заборгованості та якістю кредитного портфелю, що й стало значною мірою причиною його націоналізації).

Запропоновано схему врахування в процесі визначення ціни кредиту зміни частки непрацюючих кредитів банку. Ґрунтуючись на результатах аналізу поточного стану, наявних здобутків та тенденцій у зміні системи обліку непрацюючих довгострокових кредитів банку в Україні, рекомендовано напрямки удосконалення вказаної системи, що в загальному орієнтують менеджмент банку на три сфери: організацію ефективного обліку за обґрунтованими та прогресивними методами (значною мірою запозиченими з кращої європейської практики); організацію ефективного управління кредитними ризиками на основі інформації щодо величини, частки та динаміки непрацюючих довгострокових кредитів банків; організацію інформаційного обміну та якісної роботи з позичальниками з метою мінімізації можливості включення до кредитного портфелю позик для позичальників з негативною кредитною історією.

Список літератури

1. Regulation (EU) No 680/2014 – Implementing Technical Standards (ITS) on supervisory reporting of institutions (as amended). EBA 2014 – <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/supervisory-reporting/implementing-technical-standard-onsupervisory->
2. Aiyar, S, W Bergthaler, J Garrido, A Plyina, A Jobst, K Kang, D Kovtun, Y Liu, D Monaghan and M Moretti (2015) “A strategy for resolving Europe’s problem loans”, IMF Staff Discussion Note No 15/19, Washington, DC, International Monetary Fund.
3. Basel Committee on Banking Supervision / Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and Liquidity Risk Monitoring Tools, January 2013.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbst238.htm>
4. Белова І.В. Проблемні кредити і роль застави в їх супроводженні / І.В. Белова, Д.А. Богославський // Вісник Сумського національного аграрного університету : наук.-метод. журнал. – Сер.: Економіка і менеджмент. – Суми : Вид-во СНАУ. – 2012. – № 2, а. – С. 140-149.
5. Бондаренко Л.А., Стародубцева Т.В. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи // Вісник Університету банківської справи Національного банку України – 2014. – № 2 (20). – с.169-172

6. Korpaniuk, T. Accounting of non-performing long-term bank loans in Ukraine. *Banks & bank systems* 12, № 4 (cont.) (2017): 121-130.
7. Festic, M., A. Kavkler and S. Repina (2011), "The Macroeconomic Sources of Systemic Risk in the Banking Sectors of Five New EU Member States", *Journal of Banking and Finance*, 35 (2)
8. Guidance to banks on non-performing loans. ECB 2017 - https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/guidance_on_npl.en.pdf
9. Haneef, S., & Riaz, T. (April 2012). Impact of Risk Management on Non-Performing Loans and Profitability of Banking Sector of Pakistan. *International Journal of Business and Social Science*, 3(7).
10. Індикатори фінансової стійкості. МВФ – <https://www.imf.org/external/np/sta/fsi/eng/fsi.htm>;
11. International Financial Reporting Standards, paragraphs 58, 59 of IAS 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement" - http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias39_en.pdf;
12. Kalemli-Ozcan, S., L. Laeven, D. Moreno (2015) Debt Overhang, Rollover Risk, and Investment in Europe. Working Paper
13. Кльоба В. Напрями удосконалення ситуаційного центру управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями банку // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 169-176.
14. Лисенок О. Організація системи кредитного ризик-менеджменту в банку / О. Лисенок // Формування ринкової економіки : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 25. – С. 352-359.
15. Любунь О. Фінансова стратегія банків з довгострокового кредитування підприємств // Банківська справа. – 2006. – №3. – С. 80-82
16. Модели рейтингов как фактор риск-менеджмента / А. М. Карминский, А. А. Пресецкий, С. В. Головань // Модернизация экономики и общественное развитие: Сб. науч. работ / Отв.ред. Е.Г. Ясин. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2007. – Кн.3. – С.23-33.
17. Національний банк України: публікації: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450
18. Nelson, Benjamin and Tanaka, Misa (2014), "Dealing with a banking crisis: what lessons can be learned from Japan's experience?", *Bank of England Quarterly Bulletin* 2014 Q1.
19. Regulation (EU) No 575/2013 of 26 June 2013 – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32013R0575reporting/-/regulatory-activity/press-release>;
20. Resolving non-performing loans in Europe July 2017: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/20170711_resolving_npl_report.en.pdf
21. Постанова Правління НБУ від 17.08.2012 № 346 Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства
22. Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями.
23. Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 № 351 Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями.
24. Saba, I., Kouser, R., & Azeem, M. (2012). *Determinants of Non-Performing Loans: Case of US Banking Sector*.
25. Saunders A. *Credit Risk Measurement. New Approaches to Value at Risk and Other Paradigms* / A. Saunders. – New York : John Wiley & Sons, Inc., 2002. – 319 p.
26. Соколова Л. В. Аналіз науково-практичного інструментарію оцінювання кредитоспроможності підприємств / Л. В. Соколова, О. Є. Соколов, А. О. Тімошева // Траектория науки. – 2016. – Т. 2, № 4. – С. 2.46-2.56.
27. Шульженко Г. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків / Г. Шульженко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 36. – С. 311-318.
28. Яременко О. Р., Лисенко Е. Ю. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 8. 2015. – с. 1080- 1085